

УДК 811.356.18.24.352

DOI 10.18524/2307-4604.2024.2(53).323941

ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ ТРАНСФОРМАЦІЇ У РАКУРСІ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА

Матузкова О. П.

доктор філологічних наук, професор

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-8201-8236>

ResearcherID: AAJ-7583-2020

Стращенко Д. В.

магістр філології,

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

Дана стаття присвячена проблематиці дослідження перекладацьких трансформацій с точки зору сучасного українського перекладознавства. Головна мета дослідження полягає в описанні та систематизації поглядів українських науковців на визначення та типологію перекладацьких трансформацій як необхідних перетворень у процесі міжмовної комунікації. Поставлена мета унеобхіднила вирішення низки завдань. Було розглянуто актуальні напрями лінгвістичних та перекладознавчих досліджень перекладацьких трансформацій, проаналізовано основні визначення терміну «трансформація» та запропоновано власне визначення, описано базові класифікації перекладацьких трансформацій, визначено місце кожної окремої трансформації в класифікаціях, рекомендовано власна стандартизована класифікація перекладацьких трансформацій.

У представленій роботі перекладацька трансформація трактується як спосіб перекладу, який полягає в зміні формальних або семантичних компонентів вихідного тексту при збереженні інформації, призначеної для передачі, для якого характерне відхід від семантико-структурного паралелізму між оригіналом та перекладом. Багаточисельність класифікацій перекладацьких трансформацій свідчить про прагнення дослідників до постійного пошуку шляхів удосконалення системи категоризації цього феномену теорії та практики перекладу. Різноманітність визначень та класифікацій перекладацьких трансформацій у сучасному українському перекладознавстві створює широкий спектр можливостей для перекладу, але й водночас сприяє плутанині та невизначеності. Тому у статті було запропоновано власне уніфіковане визначення та класифікацію перекладацьких трансформацій. Всі перекладацькі трансформації рекомендовано поділяти на такі типи: лексичні: транскрипція, транслітерація, калькування, лексико-семантичні заміни (конкретизація, генералізація, модуляція); граматичні: дослівний переклад(нульова трансформація), членування речень, об'єднання речень, граматичні заміни (заміни граматичних форм, частин мови,

членів речення, типів речення); лексико-граматичні: антонімічний переклад, описовий, компенсація.

Ключові слова: визначення, класифікація, переклад, перекладацька трансформація, українське перекладознавство.

TRANSLATION TRANSFORMATIONS THROUGH THE PRISM OF MODERN UKRAINIAN TRANSLATION STUDIES

Matuzkova O.

Doctor of Philological Sciences, Full Professor,
Odesa I. I. Mechnikov National University

Strashchenko D.

Master of Philology

The article focuses on the study of translation transformations as a translation category and examines the existing ways of its definition and categorization in Ukrainian translation studies. The aim of the research is to standardize the definition and classification of translation transformation. The objective determined the tasks of the research: to analyse different scholar definitions of the term "translation transformation" and formulate standardized definition; to outline relevant for linguistics and translation studies classifications of translation transformations. Our study relies substantially on the application of linguistic descriptive methodology and devices.

The work specifies the nature of translation transformations, their place in translation studies and their role in the original text reproduction. The article defines translation transformation as a way of translation which changes formal or semantic components of the original text while preserving the information and which is characterized by the withdrawal of the semantic and structural parallelism between original and translation. The multifaceted nature of translation transformation as a linguistic phenomenon has led to numerous discussions about its definition and classification. Therefore, the most common classifications of translation transformations were considered and supplemented with our own developments.

The research highlights the types of translation transformations, them being lexic:transcription, transliteration, loan translation, concretization, generalization, modulation; grammatic: word-for-word translation, sentence fragmentation, sentence integration, grammatic substitution; lexic-grammatic: antonymic translation, descriptive translation, compensation. The research also emphasizes the need for further study of translation transformations aimed at developing a unified system of translation techniques for these linguistic units.

Key words: classification, definition, translation, translation transformation, Ukrainian translation studies.

Вступ. Представлена стаття присвячена розгляду проблематики досліджень перекладацьких трансформацій у сучасному українському перекладознавстві. Вибір теми мотивовано наступними міркуваннями.

Мова — засіб спілкування між людьми, можливість обміну інформацією та знаннями. Отже, її значення важко переоцінити, оскільки людина — створіння соціальне. Вона живе поряд із іншими людьми та контактує з ними кожного дня. Потреба людини у спілкуванні зумовлена необхідністю взаємодіяти в процесі навчання, спільної діяльності, вирішенні будь-яких повсякденних питань. Вся історія людства є історією комунікативної взаємодії людей. Але через наявність та використання великої кількості мов представникам різних країн та національностей набагато складніше взаємодіяти між собою. Саме тому така наука як перекладознавство відіграє одну з найважливіших ролей у справі комунікації між людьми. Як мова постійно змінюється, так і науковцям доводиться досліджувати нові способи перекладу того чи іншого явища, поповнюючи теоретичні та практичні знання з мови та перекладацького процесу.

Перекладознавство як наука допомагає перекладачам створювати тексти, що найповніше відповідають оригіналу, але при цьому не залишаються занадто схожими на оригінал, зберігаючи структуру мови перекладу. Це дозволяє досягти балансу, коли читач занурюється у світ автора книги, розуміючи сюжет та його деталі, але не відчуваючи штучності оповіді.

Над проблемою адекватного перекладу та перекладацьких трансформацій працювали такі відомі науковці з багатьох країн світу, як Н. Хомський та Ю. Найда, А. В. Мамрак, В. В. Коптілов, І. В. Корунець, О. О. Селіванова та багато інших науковців. Попри вагомий внесок багатьох вчених в розробку теорії та класифікації перекладацьких трансформацій, багато аспектів цієї проблеми ще не отримало достатнього висвітлення.

Актуальність роботи зумовлена лінгво-гносеологічною важливістю проблем розвитку теоретичних знань стосовно перекладацьких трансформацій та їх аналізу. Окрім цього, доречність роботи підсилюється систематизацією накопиченого теоретичного досвіду застосування трансформацій при перекладі та аналізу перекладацьких трансформацій під час роботи з текстом художньої літератури.

Об'єкт дослідження — перекладацькі трансформації у сучасній перекладознавчій парадигмі.

Предметом є систематизація сучасних українських досліджень визначення та типології перекладацьких трансформацій усіх видів.

Метою цього дослідження є висвітлення та систематизація поглядів українських вчених на визначення та типологію механізмів реалізації трансформацій під час процесу перекладу.

Поставлена мета мотивує конкретні **завдання**:

- зробити огляд сучасних українських розвідок щодо визначення поняття перекладацької трансформації;
- уніфікувати поняття «перекладацька трансформація»;
- проаналізувати особливості класифікацій перекладацьких трансформацій;
- дослідити причини та чинники, що зумовлюють перекладача обирати певну трансформацію під час перекладу.

Методи дослідження. У представленому дослідженні використовуються наступні *загальнонаукові методи*: дедукція, індукція, систематизація, узагальнення, спостереження, а також такі спеціальні *лінгвістичні методи* як описовий і типологічний методи.

Теоретичне значення роботи. У роботі розглядається багато понять та аспектів, які стосуються перекладацької діяльності, що дозволить використовувати зібрану інформацію з наукових джерел (статей, монографій, посібників) у наступних дослідженнях з цієї теми. Окрім цього, у роботі представлені думки багатьох вчених, на основі яких робляться нові висновки та гіпотези, які стануть основою для подальших досліджень.

Практичне значення роботи. Результат дослідження у сфері перекладацьких трансформацій стане внеском до теоретичної бази та практичної діяльності, що дозволить продовжувати дослідження у цій категорії та використовувати цю роботу за основу у майбутньому.

Наукова новизна дослідження полягає у тому, що запропоновано систематизацію поглядів українських науковців щодо визначення та типології перекладацьких трансформацій, а також рекомендовано стандартизоване визначення та уніфікована типологія перекладацьких трансформацій.

Результати та обговорення. 1. Визначення терміна «перекладацька трансформація» в сучасному українському перекладознавстві. У наукових дослідженнях термін «трансформація» зазвичай використовується для встановлення зв'язку між мовою джерела та мовою перекладу. Під час будь-якої перекладацької діяльності перед перекладачами по-

стає важливе питання: як досягти адекватного перекладу та отримати якісний текст, що викликатиме у читачів таку саму реакцію, як і його оригінал? Цей процес займає певний час, оскільки точний переклад просто неможливий. Будь-які дві мови відрізняються за лексичним складом та структурою граматики, навіть просто під час будування простого речення. Через це, якщо перекладати текст, не враховуючи усі аспекти, можна отримати зовсім незрозумілу для простого читача групу слів. Таким чином, виникає наступне питання: у чому складність адекватної передачі оригінального тексту? Усі відмінності між мовами створюють певні проблеми, з якими доводиться стикатися перекладачам. Тому спеціалістам доводиться не лише відмінно знати мову оригіналу та мову перекладу, але й постійно вдаватися до різноманітних перетворень (Ташенко, 2021: 66).

Оскільки у процесі перекладацької діяльності неможливо використати буквальний словниковий відповідник, то перекладачеві доводиться перетворювати внутрішню форму слова або повністю замінювати це слово, що і розуміється як перекладацька трансформація (Журавель, Хайдарі, 2015: 148). У зв'язку з такою потребою перекладачів у теоретичному обґрунтуванні перекладацьких трансформацій лінгвісти почали розробку теорії стосовно перетворень у процесі перекладу та їх класифікації.

Трансформаційна теорія перекладу отримала широкий розвиток у працях теоретика перекладу, лінгвіста та засновника теорії динамічної еквівалентності перекладу Біблії Юджина Найди. Як зазначає у своїй статті Г. В. Ташенко, «для Ю. Найди основним поняттям трансформаційної теорії є «трансформація», тобто багаторівневе реструктурування тексту відповідно до потреб мови перекладу» (Ташенко, 2021: 66).

У теорії перекладацьких трансформацій перекладач розглядається як виконавця низки дій, що визначають як трансформації, які необхідні для передачі оригінального тексту мовою перекладу. Тобто перекладач за допомогою трансформацій може найповніше та найадекватніше передати одиниці однієї мови одиницями другої мови, через що лінгвісти визнають трансформації важливою складовою теорії перекладу (Там само, 67).

Оскільки науковці визнають значущість перекладацьких трансформацій у передачі лексичних та граматичних одиниць однієї мови іншою, то розглянемо, що саме мається на увазі під трансформацією у ході перекладу тексту.

На думку українського мовознавця, перекладача та теоретика перекладу В. В. Коптілова, «перекладацькі трансформації — це численні та якісно різноманітні перетворення, які здійснюються задля досягнення перекладацької еквівалентності («адекватності») перекладу всупереч розбіжностям у формальних та семантичних системах двох мов» (Коптілов, 1971: 2).

Наталія Бондаренко у своїх роботах описує перекладацькі трансформації як міжмовні перетворення, перебудову елементів тексту-оригіналу, перевираження змісту чи перефразування задля досягнення перекладацької еквівалентності. Основною відмінною рисою перекладацьких трансформацій є їхній міжмовний характер, а також їхня спрямованість на досягнення адекватності перекладу (Бондаренко, 2013: 130). Т. В. Журавель та Н. І. Хайдарі у своїй роботі «Поняття перекладацьких трансформацій та проблема їх класифікації» при визначенні перекладацьких трансформацій також акцентують увагу на міжмовності: «Загалом перекладацькі трансформації можна вважати міжмовними перетвореннями, перебудовою вихідного тексту або заміною його елементів задля досягнення перекладацької адекватності та еквівалентності. Основними характерними рисами перекладацьких трансформацій є міжмовний характер та цілеспрямованість на досягнення адекватності перекладу» (Журавель, Хайдарі, 2015: 148).

На думку українських вчених-мовознавців Т. Кияк, А. Науменко та О. Огуй, перекладацька трансформація реалізується в тексті перекладу за допомогою відповідних засобів (особливих прийомів щодо визначення мовних засобів, необхідних для адекватного перекладу), які допомагають зберегти риси авторського стилю при відповідному відтворенні змісту тексту перекладу (Кияк, Науменко, Огуй, 2008).

За більш точним визначенням, поданим українською професоркою та докторкою філологічних наук О. О. Селівановою, перекладацька трансформація є перетворенням, модифікацією форми, або змісту й форми в перекладному тексті з метою досягнення балансу різних видів інформації та прагматичного впливу на адресата порівняно з текстом оригіналу (Селіванова, 2012: 456).

Отже, проаналізувавши визначення терміну «перекладацька трансформація» українських вчених та дослідників пропонуємо уніфіковане визначення, що вбирає в себе всі аспекти, про які йдеться в наукових працях: **трансформація** — це спосіб перекладу, який полягає в зміні формальних або семантичних компонентів вихідного тексту

при збереженні інформації, призначеної для передачі, для якого характерне відхід від семантико-структурного паралелізму між оригіналом та перекладом.

2. Класифікація трансформацій. Різновиди та особливості. З часом та приверненням все більшої уваги до перекладу як важливої складової міжмовної та міжкультурної комунікації з'явилася велика кількість наукових праць, присвячених трансформаціям під час перекладу. Але треба відмітити, що доля українських розвідок цього аспекту ще досить невелика. Розглянемо декілька класифікацій, запропонованих українськими дослідниками.

Так, відомий український перекладознавець В. В. Коптілов у своїх роботах розглядає 4 типи елементарних трансформацій. Але при цьому український теоретик перекладу зауважує, що його класифікація є досить умовною, оскільки іноді деякі трансформації не використовуються окремо від інших або декілька з них застосовуються для певної ситуації одночасно. Таким чином, за класифікацією В. В. Коптілова існують наступні види перекладацьких трансформацій:

1. перестановки;
2. заміни;
3. додавання;
4. опущення (Коптілов, 1971: 132).

В. Карабан у своєму теоретичному доробку доповнює класифікацію В. В. Коптілова і пропонує наступну класифікацію перекладацьких трансформацій:

1. конкретизація;
2. генералізація;
3. додавання;
4. вилучення;
5. заміна однієї частини мови на іншу частину мови;
6. перестановка слів (Карабан, 2004).

А. Г. Гудманян та І. М. Баклан називають перекладацькі трансформації прийомами перекладу та розподіляють їх на граматичні, семантичні та лексичні. Таким чином, перекладацькі трансформації розглядаються як два блоки, які відображають системний аспект перекладу (у межах міжмовних перетворень на рівні системи мови) та галузевий аспект перекладу (у межах пошуку перекладацьких рішень під час подолання окремих проблем перекладу фахових текстів) (Гудманян, Баклан, 2022).

Науковиця А. В. Мамрак взяла за основу досвід, отриманий українською та зарубіжними школами перекладознавства, виділяючи лише чотири типи граматичних трансформацій:

- перестановка;
- заміна;
- додавання;
- опущення (Мамрак, 2009).

Звичайно, цим спектр класифікацій ПТ (перекладацькі трансформації) не обмежується. Кожен дослідник, що розглядає це питання, пропонує своє рішення проблеми. Свою новаторську типологію ПТ запропонувала і відома українська вчена О. Селіванова, наголошуючи на тому, що вже існуючі класифікації мають деякі недосконалості і суперечності. Беручи за основу параметри чинників ПТ, О. Селіванова поділяє їх на системні, що здійснюються на підставі системних розбіжностей двох мов, та функціональні, які виникають через відмінність культур, змоги читачів двох народів інтерпретувати текст (див. Селіванова, 2012: 455–470).

О. О. Селіванова поділяє ПТ на 1) формальні, 2) формально- змістові та 3) формально-змістові з прагматичним компонентом. Кожний тип існує на різних мовних рівнях. Тож, розберемо кожен із них. При формальних трансформаціях перекладач змінює форму, але зберігає зміст. На фонетичному рівні, це — фонографічні трансформації, до яких належать транскрипція і транслітерація власних назв і екзотизмів, фонографічна заміна за традицією, а також їхня комбінація.

Словотвірний рівень репрезентується словотвірним калькуванням як поморфемним перекладом одиниць та інверсією складників слова.

На морфологічному рівні формальні трансформації представлені категорійною заміною зі збереженням змісту мовних одиниць (зміна роду, відмінка і. т. п.), частиномовною заміною, заміною морфологічних засобів лексичними з однаковим змістом, усуненням чи виникненням транспозиції граматичних категорій. В останньому випадку слід бути дуже пильними, адже одне і те ж речення з дієсловом, наприклад, в активному та пасивному станах, має різний вплив на читача, і тоді ми відносимо його до формально- змістового із прагматичним компонентом.

Заміна сполуки словом і навпаки відбуваються на синтаксичному рівні. Також для цього рівня характерні такі трансформації: синтаксичний зв'язок у словосполучах і реченнях, анафоричні й еліптичні

заміни, об'єднання та членування тексту, опущення й додавання без зміни змісту.

Наступний тип ПТ за О. О. Селівановою це формально-змістовий. Для нього характерні зміни як форми, так і змісту, що зумовлюється розбіжностями систем двох мов, а також прагматичним чинником. На фонетичному рівні цей тип репрезентується ритміко-мелодійними змінами (переважно в поезії). На лексичному він має два плани: денотативний та конотативний, де денотат — предмет або явище дійсності, яке служить об'єктом позначення для знака в процесі семіотичної діяльності, а конотація — додаткове до основного, денотативного значення знака, що містить інформацію про експресивну силу та оцінку вартість даного знака, а також емоції та волевиявлення, що супроводжують його використання. Вони включають в себе зміст мовних одиниць. Денотативний план представляється широким спектром трансформацій. Це і синонімічні заміни — словникові відповідники лексем, які в перекладі мають різний семний склад, що актуалізується у перекладі за допомогою контексту. Це також і кореферентні заміни — ряд властивих найменувань персонажа у тексті.

До денотативного типу належать також метонімічні заміни, які, в свою чергу поділяються, на:

- 1) Генералізацію — заміна гіпоніма гіперонімом (гіперонімічні трансформації);
- 2) Конкретизацію — заміна гіпероніма гіпонімом (гіпонімічні трансформації);
- 3) Еквонімічні — заміни гіпоніма гіпонімом того самого класу (але такі трансформації не рідко є перекладацькою помилкою);
- 4) Партонімічні — заміни назви цілого назвою його частини;
- 5) Холонімічні — заміни назви частини назвою цілого;
- 6) Парто-партонімічні — заміни назви однієї частини цілого назвою іншої;
- 7) Інші метонімічні заміни (Селіванова, 2012: 462–463).

Окрім вище наведених, до ПТ формально-змістового рівня вчена відносить також конверсивні, умовно антонімічні й метафоричні трансформації. Слід зауважити, що конверсивні й антонімічні заміни нерідко супроводжуються морфологічними та синтаксичними, а іноді і втратою метафоричного значення.

Серед метафоричних трансформацій, О. Селіванова виділяє деметафоризацію, реметафоризацію та трансметафоризацію (заміна

донорської зони метафори). Вчена вважає, що антонімічні та метафоричні трансформації насправді є синонімічними замінами, а метафоричні трансформації зокрема нерідко змінюють прагматичний вплив, а подекуди виявляються й перекладацькою помилкою.

Конотативні трансформації поділяються на оцінно-емоційні, експресивні та функціонально-стилістичні. Перша група стосується модифікацій оцінного чи емотивного компонента, друга група — ознаки (тут може бути також присутня метафоризація або деме́тафоризація), третя група представлена змінами у функціонально-стилістичному забарвленні мовних одиниць.

Третю групу ПТ О. Селіванова називає «формально-змістові з прагматичним компонентом» та будує на концепції динамічної еквівалентності Ю. Найди.

Такі трансформації називають фігуративними. Існують також фразеологічні трансформації, адже дуже часто фразеологічна одиниця перекладається нефразеологічною або замінюється еквівалентною в мові перекладу. В цьому типі трансформацій дуже яскраво прослідковуються етнічні та культурні розбіжності двох мов.

О. Селіванова виділяє також концептуальні трансформації, що зумовлюються заміною реалій мови оригіналу реаліями, що будуть зрозумілі адресату тексту перекладу. При здійсненні прагматичних трансформацій, дуже важливим аспектом є етнічні цінності, які мають співпадати у читачів оригіналу й перекладу. Саме на збереження ціннісної орієнтації текстів й спрямовані аксіологічні трансформації. Бувають випадки, коли трансформації виведені за межі тексту — наприклад, коментарі, примітки. Такі ПТ називаються мегатекстовими.

Отже бачимо, що О. Селіванова використала дещо інший до традиційних підхід у класифікації перекладацьких трансформацій, який ми вважаємо комплексним, але дуже складним для прикладних досліджень.

У ракурсі уніфікації класифікацій перекладацьких трансформацій пропонуємо всі трансформації поділяти на такі типи:

1. **Лексичні:** транскрипція, транслітерація; калькування; лексико-семантичні заміни (конкретизація, генералізація, модуляція).

2. **Граматичні:** дослівний переклад(нульова трансформація); членування речень; об'єднання речень; граматичні заміни (заміни граматичних форм, частин мови, членів речення, типів речення).

3. **Лексико-граматичні:** антонімічний переклад, описовий, компенсація.

Лексичними трансформаціями у перекладознавстві зазвичай називають відповідності, які не співпадають зі словниковими. Вони є результатом заміни лексичної одиниці словом або словосполученням іншої внутрішньої форми. Прийом **транскрипції** полягає в передачі при перекладі звучання іншомовного слова, у той час як при **транслітерації** передається графічна форма слова, тобто літери. Ці прийоми широко використовуються при перекладі власних назв та термінів:

Isadora — Айседора,

Scouse — Скаус (прізвисько уродження або мешканця Ліверпуля),

Beefeater — Біфітер (прізвисько церемоніального вартового лондонського Тауера),

Sandy — Санді (прізвисько шотландця).

Використовуючи прийом **калькування**, перекладач замінює частини слова чи словосполучення їх прямими відповідниками з подальшим складанням їх в одне ціле.

The Nightcomers — Нічні відвідувачі,

Strawdogs — Солом'яні пси (фільмоніми).

Наступну групу лексичних трансформацій представляють **лексико-семантичні заміни**, використання яких пов'язано зі зміною значення лексичної одиниці. Найбільш істотним видом таких заміни є прийом **конкретизації** значення, коли слово з широким значенням замінюється словом з більш вузьким значенням або коли нейтральне значення слова передається стилістично відміченим. Наприклад:

“Naturally,” I said. «But it was an accident».

*I went into my dressing room: I would need **black**, and a handkerchief.*

*«Звісно ж», — **відповіла я**. «Але то був нещасний випадок».*

*Я пішла у гардеробну: **знадобляться чорне вбрання** й носова хустинка.*

Протилежним конкретизації видом лексико-семантичних заміни називають прийом **генералізації** (коли слово з вузьким або стилістично-маркованим значенням замінюється словом з широким або нейтральним значенням):

*They were skilled **metalworkers** and inventors of ingenious mechanical devices, the secrets of which they carefully guarded.*

*Вони були вправними **механіками**, винаходили надзвичайні механічні пристрої та ретельно охороняли свої таємниці.*

Модуляцією або смисловим розвитком називають заміну слова чи словосполучення оригіналу одиницею мови перекладу, значення якої логічно виводиться із значення одиниці мови оригіналу. При цьому найчастіше співвідношення між оригінальною та перекладною одиницями має причинно-наслідковий характер.

*That's a new one on me.
Did I scare you?*

*Не чув.
Злякались?*

Важливу роль у смисловому розвитку відіграє суміжність понять та логічна близькість при заміні одного поняття іншим, оскільки саме на цьому базується вище згадана трансформація. Тобто словникова відповідність при перекладі замінюється на контекстуальну, що логічно пов'язана із словниковою. Смисловий розвиток це «встановлення зв'язків, перекидання своєрідного «смислового мостика» між логічно близькими поняттями. При цьому головна ідея висловлення залишається незмінною, так як поняття тісно пов'язані одне з одним. При переході від одного речення до іншого відбувається незначний семантичний здвиг, але спільність смислу в них зберігається» (Болдирева, 2019: 97).

Перейдемо до огляду **граматичних трансформацій**.

Дослівний переклад (нульова трансформація) це прийом перекладу, при якому синтаксична структура оригіналу передається ідентичною структурою мови перекладу:

*The Mirror Cracked — Дзеркало тріснуло
Evil under the Sun — Зло під Сонцем*

The Legend of Tarzan, Lord of the Apes — Легенда про Тарзана, Повелителя Мавн (фільмоніми)

Прийом **членування речень** полягає в поділі одного речення, як правило складного, на два-три речення у перекладі.

*Our lives can't be measured by our
final years, of this I am sure, and
I guess I should have known what lay
ahead.*

*Наше життя не можна суди-
ти за його останніми роками.
Я впевнений в цьому. Прикро, що
я не здогадувався, чим все закін-
читься.*

Прийом **об'єднання речень** є прямо протилежним попередньому прийому. Двом чи трьом реченням оригіналу відповідає одне речення у перекладі.

It wasn't surprising. Like in so many southern towns, the people who lived here never changed. They just grew a bit older. *Не дивно — у південних містечках люди мало змінюються, просто трохи старіють.*

В більшості випадків при перекладі використовуються різні види **граматичних замін**, що є обумовленими, як правило, граматичними розбіжностями мови оригіналу та мови перекладу. Вони, по-перше, включають в себе **зміну граматичних форм** (*deer* — олені, *means of transport* — транспортний засіб) та **частин мови**, як наприклад у наступних фільмах (*Licence to Kill* — Ліцензія на Вбивство, *The Killing Fields* — Поля смерті).

Також частотними є і **заміни членів речення або типів речення** (просте — складне, ускладнене — просте), що ведуть до зміни структури речення при збереженні семантичної інформації: *I know the place to serve the best crab in the town.* — Я знаю місце, де подають кращих крабів у місті.

В даному прикладі складний додаток перекладається за допомогою підрядного речення. Загальновідомо, що в англійській мові часто використовуються інфінітивні, прикметникові та герундіальні звороти, за рахунок чого досягається компресія речення і динамічність викладу інформації. Дані синтаксичні комплекси не мають аналогів в українській мові, тому перекладаються за допомогою синтаксичних конструкцій, що є характерними для мови оригіналу, найчастіше за допомогою складнопідрядних речень:

A thundering iron fell nearly, barricading the entrance to the suit. *Неподалік с гуркотом опустилася металева решітка, яка перегородила доступ в цей зал.*

Такі граматичні заміни стаються і у випадку переробки складного речення в просте:

After his mother died he could remember spending his days in a dozen different houses. *Після смерті його матері, родичи перекидали його із діма в дім.*
As she pronounced these words Lon changed colour. *На цих словах Лон змінився в обличчі.*

Розглянувши лексичні та граматичні трансформації, ми зупинимось на **лексико-граматичних трансформаціях**. Це особлива група комплексних трансформацій, за допомогою яких змінюється як лек-

сика, так і синтаксичні структури оригіналу. Найбільш розповсюдженими є прийом *антонімічного перекладу*, *прийом описового перекладу*, *прийом компенсації* та *прийом цілісного перетворення*.

Прийом *антонімічного перекладу* базується на зміні слова чи уривку тексту на їх антонім. При цьому така заміна супроводжується перетворенням стверджувальної конструкції на негативну та навпаки:

The bright weather had continued. Ясна погода не закінчувалася.
It meant "Cheer up". Він означав: «Не треба сумувати».

Описовий переклад — це лексико-граматична трансформація, при якій лексична одиниця мови оригіналу замінюються у тексті перекладу словосполученням, що розкриває її значення.

Sylvia ran and got handfuls of Kleenex. Сильвія зірвалася з місця та прибігла з грудкою косметичних серветок.

Компенсація — це прийом перекладу, який компенсує неминучі семантичні або стилістичні втрати за допомогою засобів мови перекладу, при цьому необов'язково у такому ж місці тексту, що і в оригіналі. Компенсацію часто використовують при перекладі сленгу, приказок, ідіом, фразеологізмів тощо, які мають своє специфічне забарвлення, що втрачається при перекладі:

The flower girl. Theres menners fyer! Квіткарка. От маніри! Дива пучечки
Te-oobanches o voylets trod into the mad. хвілялок самотав у грязюку!

Цілісне перетворення передбачає перетворення не по елементам, а цілісно, при якому будь-який очевидний зв'язок між внутрішньою формою одиниць мови оригіналу та мови перекладу більше не є очевидною:

Welcome — Ласкаво просимо
Help yourself — Пригощайтеся.

До *лексико-граматичних* трансформацій ми також відносимо *перестановку*. Це зміна порядку мовних знаків у перекладі, перебудова чи зміна структури речення. До перестановки найчастіше звертаються через розбіжності в будіванні речень в мові оригіналу та мові перекладу, а також через розбіжності у лексико-семантичній сполучуваності систем двох мов.

The foliage brushed my cheeks as I ran through the wood. Коли я біг лісом, листя хльостало мене по обличчю.

Отже, ми розглянули перекладацькі трансформації та прийоми, використання яких обумовлено як системними розбіжностями англійської та української мови, так і ситуативним контекстом, а також суб'єктивним фактором індивідуальності перекладача.

Висновки. Таким чином, у ході роботи були розглянуті важливі аспекти перекладацької діяльності в сучасному суспільстві. Оскільки людство постійно розвивається, збільшується і значення перекладу як особливого зв'язку між різними культурами, який дозволяє обмінюватися не лише думками, але й науковими доробками у різних сферах. У такому випадку у створенні адекватного перекладу перекладачеві допомагають перекладацькі трансформації, які для зручності вчені об'єднали у класифікації. Різноманітність визначень та класифікацій перекладацьких трансформацій у сучасному українському перекладознавстві створює широкий спектр можливостей для перекладу, але й водночас сприяє плутанині та невизначеності. Автори статті запропонували власне уніфіковане визначення та класифікацію перекладацьких трансформацій, випробування яких на широкому текстовому матеріалі становить подальші перспективи дослідження.

Список літератури

- Бондаренко Н. Використання граматичних трансформацій при перекладі роману Дж. Остін «Гордість та упередження» з англійської мови. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Філологічні науки. Мовознавство*. Луцьк, 2013. № 17. С. 130–134.
- Болдирева А. Смысловый розвиток при перекладі. *Записки з романо-германської філології*. Одеса, 2019. Вип. 2 (43). С. 93–102.
- Верезубенко М. Застосування перекладацьких трансформацій у перекладі текстів науково-технічного стилю в мовній парі німецька — українська. *Вчені записки ТНУ ім. В. І. Вернадського*. Серія: Філологія. Журналістика. 2023. Том 34(73), № 1, ч. 1. С. 264–268.
- Волченко О., Нікішина В. Граматичні трансформації в англо-українському художньому перекладі. *Наукові записки національного університету «Острозька академія»*. Серія: Філологічна. 2015. Вип. 54. С. 252–254.
- Гудманян А., Баклан І. Практичний курс перекладу: підруч. для здобувачів ступеня бакалавра спец. «Філологія», спеціалізації «Германські мови та літератури» (переклад включно) / КПІ ім. І. Сікорського. К.: Політехніка, 2022. 180 с.
- Журавель Т., Хайдарі Н. Поняття перекладацьких трансформацій та проблема їх класифікації. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Філологія. 2015. № 19, т. 2. С. 148–150.

Карабан В. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми: посібник. Вінниця: Нова книга, 2004. 576 с.

Кияк Т., Науменко А., Огуй О. Перекладознавство (німецько-український напрям): підручник. К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2008. 543 с.

Коптілов В. Актуальні питання українського художнього перекладу. К.: Дніпро, 1971. 132 с.

Красуля А., Миклашук В. Лексичні та граматичні трансформації у процесі перекладу художніх творів з англійської мови українською (на матеріалі трилогії Сюзанни Коллінз «Голодні ігри»). *Нова Філологія* / Запорізький національний університет. 2020. Вип. 80. С. 299–305.

Кузьменко А., Романишин Н. Лексико-граматичні трансформації у перекладі художнього дискурсу (на матеріалі роману Поулі Гоукінз «Дівчина у потягу»). *Молодий вчений*. 2022. № 10 (110). С. 121–125.

Мамрак А. Вступ до теорії перекладу: навчальний посібник. К.: Центр учбової літератури, 2009. 304 с.

Поліщук Л., Пушкар Т. Перекладацькі трансформації та їх різноманіття у перекладних виданнях художньої літератури. *Innovative projects and paradigms of international education: International multidisciplinary scientific and practical internet conference*, 2023. Georgia, Tbilisi; Ukraine, Kyiv, 2023. С. 146–150.

Пріщенко К. Роль перекладацьких трансформацій у процесі перекладу художнього тексту. *Науковий огляд* / Хмельницький національний університет. 2020. № 8 (71).

Селіванова О. Світ свідомості в мові. Черкаси: Ю. Чабаненко, 2012. 488 с.

Ташенко Г. Актуальні проблеми теорії та практики перекладу: конспект лекцій для студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» факультету іноземних мов. Харків: Мадрид, 2021. 168 с.

Яровенко Л. Болдирева А. Граматичні трансформації у процесу перекладу. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2021. Вип 35, т. 6. С. 193–202.

References

Bondarenko N. Vykorystannia hramatychnykh transformatsii pry perekladi romanu Dzh. Ostin «Hordist ta uperedzhennia» z anhliiskoi movy. *Naukovyi visnyk Skhidnoievropeiskoho natsionalnogo universytetu imeni Lesi Ukrainky. Filolohichni nauky. Movoznavstvo*. Lutsk, 2013. № 17. S. 130–134.

Boldyreva A. Smyslovyy rozvytok pry perekladi. *Zapysky z romano-hermanskoi filolohii*. Vyp.2 (43). Odesa, 2019. S. 93–102.

Verezubenko M. Zastosuvannia perekladatskykh transformatsii u perekladi tekstiv naukovo-tekhnichnoho stylu u movnii pari nimetska — ukrainska. *Vcheni zapysky TNU im. V. I. Vernadskoho. Seriya «Filolohiia. Zhurnalistyka»*. Tom 34(73). № 1. Ch.1, 2023. S. 264–268.

- Volchenko O., Nikishyna V. Hramatychni transformatsii v anhlo-ukrainskomu khudozhnomu perekladі. Naukovi zapysky natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia». Serii: Filolohichna, 2015. Vyp.54. S. 252–254.
- Hudmanian A., Baklan I. Praktychnyi kurs perekladu: pidruch.dlia zdobuvachiv stupenia bakalavra spets. «Filolohiia», spetsializatsii «Hermanski movy ta literatury» (pereklad vkliuchno). KPI im. I. Sikorskoho. «Politekhnyka», 2022. 180 s.
- Zhuravel T., Khaidari N. Poniattia perekladatskykh transformatsii ta problema yikh klasyfikatsii. Naukovi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Ser.: Filolohiia. 2015. № 19. T. 2. S. 148–150.
- Karaban V. Pereklad anhliiskoi naukovoі i tekhnichnoi literatury. Hramatychni trud-noshchi, leksychni, terminolohichni ta zhanrovo-stylistychni problemy: posibnyk. Vinnytsia: Nova knyha, 2004. 576 s.
- Kyiak T. Perekladoznavstvo (nimetsko-ukrainskyi napriam): pidruchnyk / T. R. Kyiak, A. M. Naumenko, O. D. Ohui. K.: Vydavnycho-polihrafichnyi tsentr «Kyivskyi universytet», 2008. 543 s.
- Koptilov V. Aktualni pytannia ukrainskoho khudozhnoho perekladu. K.: Dnipro, 1971. 132 s.
- Krasulia A., Myklashchuk V. Leksychni ta hramatychni transformatsii u protsesi perekladu khudozhnikh tvoriv z anhliiskoi movy ukrainskoiu (na materialі trylohii Siuzanny Kollinz «Holodni ihry»). Nova Filolohiia: Zaporizkyi natsionalnyi univer-sytet. Vyp.80, 2020. S. 299–305.
- Kuzmenko A., Romanyshyn N. Leksyko-hramatychni transformatsii u perekladi khudozhnoho dyskursu (na materialі romanu Pouli Houkinz «Divchyna u potia-hu»). Molodyi vchenyi. № 10 (110), 2022. S. 121–125.
- Mamrak A. Vstup do teorii perekladu: navchalnyi posibnyk. K.: Tsentr uchbovoi lit-eratury, 2009. 304 s.
- Polishchuk L., Pushkar T. Perekladatski transformatsii ta yikh riznomanittia u per-ekladnykh vydanniakh khudozhnoi literatury. International multidisciplinary scien-tific and practical internet conference “Innovative projects and paradigms of inter-national education”, 2023. Georgia, Tbilisi, Ukraine, Kyiv. S. 146–150.
- Prishchenko K. Rol perekladatskykh transformatsii u protsesi perekladu khudozh-noho tekstu. Naukovi ohliad: Khmelnytskyi natsionalnyi universytet. № 8 (71), 2020.
- Selivanova O. Svit svidomosti v movi. Cherkasy: Yu. Chabanenko, 2012. 488 s.
- Tashchenko H. Aktualni problemy teorii ta praktyky perekladu: konspekt leksii dlia studentiv osvitho-kvalifikatsiinoho rivnia «Bakalavr» fakultetu inozemnykh mov. Kharkiv: drukarnia «Madryd», 2021. 168 s.
- Yarovenko L. Boldyreva A. Hramatychni transformatsii u protsesu perekladu. Aktu-alni pytannia humanitarnykh nauk. Vyp 35. T. 6, 2021. S. 193–202.